

mladih demokrata), intenzivirale su svoje aktivnosti. Pod pritiskom kritika Partija je pokušala uvesti elemente pluralizma u proces odlučivanja. Gorbačovljeva reformska politika imala je odlučujući i destabilizirajući utjecaj na mađarsku unutrašnju scenu. Aktivna uloga opozicijskih grupa okupljenih oko Opozicijskog okruglog stola označila je početak pregovora s vladom koji su rezultirali potpisivanjem sporazuma, te odlukom o provođenju slobodnih izbora, donošenju niza nacrtu zakona i ustavnih amandmana. Izbori i pobjeda Mađarskog demokratskog foruma označili su početak demokratizacijskih procesa i stvaranje novog političkog sistema.

U osmom poglavlju (str. 195-210) Marek Bankowicz zaokupljen je analizom Bugarske i njezine ograničene revolucije. Nakon povijesnog pregleda nastanka i razvoja bugarske države Bankowicz analizira politička događanja u toj zemlji za vrijeme komunističke vladavine, te ukazuje na ulogu Patriotskog fronta. Autor analizira reformske mjere Živkova, te njegovu ovisnost o sovjetskoj podršci. Antisistemska opozicija aktivirala se 1989. pod utjecajem mirnih revolucija u Istočnoj Evropi, ali njezina uloga, kao i prijelaz iz komunističke diktature u postkomunističku eru, drugačiji je zbog čitavog niza okolnosti. Naime, na lipanjskim izborima 1990. godine pobijedila je Socijalistička partija Bugarske (bivši komunisti) osiguravši parlamentarnu većinu, dok je opozicija ostala fragmentirana i slabo organizirana, a bugarsko društvo suočeno s brojnim ozbiljnim ekonomskim teškoćama.

"Izgledi za uspjeh novih demokracija" naslov je devetog poglavlja (str. 211-223) u kojem Berglund i Dellenbrant analiziraju i procjenjuju pojedine elemente koji su važni za uspjeh demokratizacijskih procesa u zemljama Srednje i Istočne Evrope, te ukazuju na potrebu za takvom demokratskom politikom koja može osigurati dovoljno snažnu, stabilnu i dosljednu vladu sposobnu za provođenje mjera ekonomske i monetarne politike i uklanjanje mogućih nezadovoljstava ljudi parlamentarnim putem.

Na kraju valja istaći da je knjiga *Nove demokracije u Istočnoj Evropi, stranački sistemi i politički rascjepi* autora Stena Berglunda, Jana Åke Dellenbranta, Mariana Grzybowskog te Mareka Bankowicza značajan znanstveni doprinos boljem razumijevanju relevantnih ali relativno mirnih transformacijskih procesa (osobito u zemljama koje imaju tradiciju dijaloga i pregovaranja) iz autoritarnih u višestranačke demokratske režime u Srednjoj i Istočnoj Evropi krajem 1989. godine, a koji su po svojoj dubini epohalni i koji su promijenili povijest i kartu Evrope. No ostaje otvoreno pitanje daljnje konsolidacije demokracije u tim zemljama, budući da se gotovo sve suočavaju s brojnim teškoćama i opasnostima, prije svega ekonomskim. Koliko će biti uspješan proces demokratizacije ovisi u velikoj mjeri o prijelazu iz planske u tržišnu ekonomiju.

*Štefica Deren-Antoljak*

---

Recenzija

---

Dr. Vjekoslav Cvrle

*Vatikanska diplomacija -  
Pokoncilski Vatikan u  
međunarodnim odnosima*

Školska knjiga - Kršćanska sadašnjost,  
Zagreb 1992.

Želio bih da mi uspije jasno, sažeto i uvjerljivo odgovoriti na pitanje zašto knjigu dr. Vjekoslava Cvrle smatram vrijednim i korisnim djelom koje - uz ostale svoje dobre strane - zadovoljava zahtjeve što ih politologija postavlja onim radovima koje ocjenjuje kao doprinos toj, razmjerno novoj, grani društvenih znanosti.

U središtu mog interesa za ovo djelo bila je država, a ne Crkva. Papinska država i papina svjetovna - a ne duhovna - vlast

predmet su mog interesa. Crkva ima svoju "misiju" - a država ima svjetovne zadatke i obveze. Dakako i prava.

Odgovor na pitanje zašto rad dr. Cvrlje držim osobito uspješnim leži u činjenici da on, izlažući svoju temu, dokazuje veliko poznavanje materije međunarodnih političkih odnosa. Pri tome mislim prvenstveno na stvarnost međunarodnih odnosa, a ne na međunarodne odnose kao noviju znanstvenu i nastavnu disciplinu. Autor se sa sigurnošću kreće u toj vrlo turbulentnoj, prošloj i sadašnjoj stvarnosti, u ratovima, socijalnim nemirima, naglim promjenama i manje-više trajnim krizama unutar država i između njih. Utemeljenost njegovih tvrdnji i ocjena rezultat su savjesnih provjera - sve su one uspješno dokazane.

Daljnji razlog nalazim u načinu na koji se autor dotiče materije međunarodnog javnog prava. Iako tema rada nije "pravna", pa dakako ni "međunarodnopravna", autor se u svom izlaganju prinuđen dotaknuti i međunarodnog javnog prava. Država Vatikanskog Grada, što je izvan svake dvojbe, subjekt je međunarodnog javnog prava, dakle nosilac prava i dužnosti po tom pravu, subjekt s aktivnim i pasivnim pravom poslanstva, te ima pravo - kojim se i služi - sklapati međunarodne ugovore i poduzimati sve (odnosno gotovo sve) što je vezano uz međunarodnopravni subjektivitet. Posebno je u djelu na mnogim mjestima bilo neophodno spomenuti onaj dio međunarodnog javnog prava koji regulira službene odnose između subjekata tog prava, dakle između država i međuvladinih organizacija u njihovom redovnom predstavljanju i u tehničkim njihovim ophođenju i djelovanju. To je dio koji se u sistematskim prikazima međunarodnog javnog prava javlja pod naslovima "diplomatsko pravo" ili "organi vanjskog zastupanja". Tu autor također dokazuje svoje poznavanje materije, njen razvoj, postojeću kodifikaciju tog dijela međunarodnog javnog prava, tj. rezultat obavljenog pretvaranja općeg običajnog međunarodnog prava u pisano, ugovorno međunarodno pravo. Razumije se da je

autor posebno izložio razvoj diplomatskog prava u svezi s praksom vatikanske diplomacije, prijelaz od povremenih diplomatskih misija ka trajnima, itd.

Upravo izrečeni razlozi opravdavaju vrlo laskave ocjene autorova rada i govore o značajkom i stručnom, teorijski korektnom, pristupu. No to nije sve. Materija je izložena vrlo čitko i pregledno. Pažljiv čitalac morat će zapaziti da autoru nipošto nije ostala nepoznata - a ovo je, dakako, understatement - političko-diplomatsko-pravna praksa Države Vatikanskog Grada. Kako je autor imao prilike da neposredno i izbliza tu praksu, kao ambasador pri Svetoj Stolici, promatra i sam doživljava, to je nesumnjivo pridonijelo uvjerljivosti teksta. On spaja mirnoću i staloženost i, prije svega, objektivnost svojih izlaganja, sa očigledno vrlo živim interesom za praćenje promjena koje doživljava i preživljava faktički međunarodni položaj pape i vatikanske diplomacije. Iako se iz knjige dr. Cvrlje može naučiti mnogo i o ranijoj povijesti papinske države, o njenom osnivanju i njenim stavovima spram povijesnih promjena kroz koje je prolazila, glavni sadržaj ipak čini izlaganje postkoncilskih promjena i razvojnih pravaca.

Ovdje, razumije se, ne bi bio ni moguć ni opravdan pokušaj iznošenja sadržaja knjige dr. Cvrlje. Ali se, možda, opravdano zapitati kako je stvorena i organizirana suvremena papinska država nakon Lateranskih ugovora, a posebno nakon koncila, što je iz navedene knjige može doznati i naučiti.

Po mojem sudu najznačajnije je u knjizi što autor uspijeva dokazati istinitost svojih tvrdnji. Prije svega one, vrlo općenite, da je vatikanska diplomacija nesumnjivo važan čimbenik u suvremenim međunarodnim i međudržavnim političkim odnosima. Ta se općenita tvrdnja precizira dokazivanjem da je u proteklih tridesetak i više godina vatikanska diplomacija proširivala djelokrug svoje aktivnosti. Koji je najvažniji sadržaj te aktivnosti? On je, posebno posljednjih mjeseci, sve više u tome što vatikanska diplomacija sada jasno pokazuje na čijoj je

strani. Nikako se ne bi moglo tvrditi da je nezainteresirana i da samo pasivno promatra procese koji se odvijaju na polju međunarodnih političkih zbivanja. Vatikanska diplomacija posve neprikriveno i sve češće osuđuje snage - a iza njih stoje države - nasilja, netolerancije, terora, nedemokracije; ukratko, osuđuje sve oblike i sadržaje totalitarizma. Drugim riječima, vatikanska diplomacija se ne drži po strani od sudbonosnih zbivanja današnjice i otvoreno se stavlja na stranu mira i nenasilja, a to je za Hrvatsku bilo, i još je uvijek, ohrabrenje i pomoć. Vatikanska diplomacija, to jasno i dokazano proizlazi iz autorovih izlaganja, u svom praktičnom djelovanju stoji na pozicijama postojanja prava svih naroda na samoodređenje.

Koliko je meni poznato, ni iz jedne druge knjige, napisane na hrvatskom, ne doznajemo o suvremenoj vatikanskoj diplomaciji više nego iz ove koju danas predstavljamo. U to nije uključeno samo upoznavanje političkog usmjerenja vatikanske diplomacije i onoga što se smatra "svjetovnim interesima papinske države", nego i ono što se tiče funkcioniranja vatikanske diplomacije, njezine organizacije i tehnike kojom se ostvaruju njezini zadaci. Zahvaljujući autoru, upoznajemo jednu vrlo marljivu, kompetentnu, dosljednu i uspješnu diplomaciju, njena svojstva i rezultate.

Posljednje poglavlje djela ima naslov "Pogovor autora". Tu je autoru uspjele da svoju temu još jednom, u stilu kompendijuma, plastično i sažeto prezentira pažljivom čitaocu. Mislim da te stranice mogu dobro poslužiti kao polazište onima koji će ga slijediti i nastaviti praćenje i analiziranje vatikanske diplomacije.

\*

A cijela knjiga dr. Cvrle ulazi u građu za diplomatsku povijest odnosa između Svete Stolice i Hrvatske, posebno dodacima:

- Promemorija što ju je predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman predao papi Ivanu Pavlu II 25. svibnja 1991.

- Tekst vjerodajnice koje je prvi nuncij msgr. Giulio Einaudi predao predsjedniku Republike Hrvatske dr. Franji Tuđmanu

- Tekst govora nuncija msgr. Giulia Einaudia prigodom predaje vjerodajnice 11. svibnja 1992.

- Govor pape Ivana Pavla II i prvog hrvatskog ambasadora Ive Livljanića prigodom predaje vjerodajnica 3. srpnja 1993.

Uz vrlo korisno Kazalo i popis probrane literature, te druge građe (papinske enciklike, godišnjaci, zbornici, časopisi, itd.) dobili smo ne samo originalno djelo koje jednim svojim dijelom spada i u disciplinu međunarodnih političkih odnosa i u disciplinu međunarodnog javnog prava. Po mojem mišljenju to će djelo biti prihvaćeno ne samo kao vrijedan znanstveni doprinos našoj politološkoj literaturi nego će postati i neophodan priručnik diplomatima. Jer što se kvalitete tiče, to je djelo doseglo visok stupanj jasnoće, odmjerenosti i - što mu je velika vrlina - visok stupanj objektivnosti i provjerenosti, kako iznesenih činjenica tako i zauzetih stavova.

Vladimir Ibler

---

Recenzija

Stephen Mulhall & Adam Swift  
*Liberals & Communitarians*

Blackwell, Cambridge USA, Oxford UK, 1992.

Rasprava između liberala i komunitaraca jedna je od najživljih u anglo-američkoj političko-filozofskoj tradiciji. Gotovo je nemoguće pronaći filozofsku zvijezdu u Americi ili Engleskoj koja se nije našla pozvanom da pridonese diskusiji. Stephen Mulhall (Essex) i Adam Swift (Oxford)